

ELI GÖNDÖR

I GUDS NAMN

Fri Tanke

Innehåll

INLEDNING	Varför jag har skrivit denna bok	9
KAPITEL 1	Religiöst meningsskapande	17
	<i>Moralisk utgångspunkt för religiöst meningsskapande</i>	
KAPITEL 2	Det religiösa meningsskapandets förutsättningar	45
	<i>Koranens status</i>	
	<i>Lagskolor</i>	
	<i>Ijma</i>	
	<i>Den islamiska handlingsetiken</i>	
KAPITEL 3	Islam i Mellanöstern. Tradition, bildning och modernitet	61
	<i>Ett arabiskt perspektiv på omvärlden</i>	
KAPITEL 4	Autentisk islam, den rättvisa lösningen	75

KAPITEL 5	Sayyid Qutb – anpassningens mästare 81 <i>Gamla begrepp laddas med samtiden</i> <i>Det heliga kriget – var mans skyldighet</i>
KAPITEL 6	Muslimska brödraskapet 97 <i>Organisationen inifrån</i> <i>Muslimska brödraskapets kamp om makten</i> <i>Maktens dilemma</i>
KAPITEL 7	Muslimska brödraskapet i Europa 117 <i>Ett nytt sammanhang med en ny berättelse</i> <i>Kontextualisering av den religiösa berättelsen</i> <i>Utvecklingen i Sverige</i>
KAPITEL 8	Det islamistiska våldsutövandets moraliska argument 143
KAPITEL 9	Från politik till våld 155 <i>Väst pekas ut som förövre</i> <i>IS framväxt</i>

KAPITEL 10 Från Mellanöstern till Europa 171

*Från det meningslösa mot ett
meningsfullt liv*

*Islamisering av radikalism, eller
radikalisering av islam?*

**KAPITEL 11 Den ideologiska legitimeringen i
väst 193**

KAPITEL 12 En annan moralisk berättelse 205
Muslim i Sverige

Noter 217

Källförteckning 227

Varför jag har skrivit denna bok

I London den 7 juli 2005 utlöste flera självmordsterro-
rister sina bomber både i tunnelbanan och på öppen
gata. 52 människor mördades och 700 skadades. Jag
satt i en tevepanel för att kommentera händelsen. Mitt
återkommande argument var att Europa i allmänhet
och Sverige i synnerhet måste lära sig att förstå hur
muslimska terrorister tänker. Detta av tre skäl. För
det första är förståelse den enda vägen för att identi-
fiera problemet. Av det följer att problemet inte kan
bekämpas om det inte först identifieras. För det tredje:
Kunskapen om hur människor som är motiverade till
att utöva islamisk terror resonerar är nödvändig för
att kunna befria oskyldiga från misstankar. En troen-
de religiöst praktiserande muslim är inte automatiskt
också politisk aktivist eller våldsutövande terrorist.

Att varken mina motiv eller argument togs emot
med någon större entusiasm är kanske onödigt
att påpeka. Men oavsett det är Sverige 13 år senare
fortfarande ungefär 10 år efter Europas och USA:s
forskning i ämnet.

Under tiden har både Europa och Mellanöstern drabbats av islamiskt religiöst motiverat våld. Därtill har den islamiska politiska aktivism – som tidigare framför allt varit en maktfaktor i Mellanöstern – också etablerat sig och flyttat fram sina positioner i Europa. I dag är Sverige varken förskonat från det ena eller det andra.

I denna bok har jag för avsikt att försöka ge en del av förklaringen till hur islamisk politisk aktivism och våldsutövande ideologi inom islam producerats och produceras både i Mellanöstern och i Europa. Dessutom vill jag ge en förklaring till varför dessa idéer delvis accepterats i Europa och i Sverige.

Syftet med boken är att den som varken är insatt i religion i allmänhet eller islam i synnerhet bättre ska förstå hur religiösa idéer anpassas till politiska och sociala omständigheter för att formas till aktivistiska eller våldsutövande ideologier som samtidigt ser sig som moraliskt överlägsna. Fortsättningsvis kommer jag att använda uttrycket ”religiöst meningsskapande” som ett samlingsbegrepp för processer som innebär att människor med hjälp av religiösa uttryck och idéer formulerar en berättelse som ger dem mening med tillvaron. Resultatet av religiöst meningsskapande kan lika väl leda till genuin godhet som bestialisk ondska. Företeelsen förekommer naturligtvis både hos individer som rationaliserar

sin tillvaro med hjälp av religion och hos grupper eller kollektiv som genom religiöst meningsskapande formulerar en berättelse för hela gemenskapen.

En bok kan inte ge en heltäckande förklaring till ett stort och komplext fenomen. Däremot är min ambition att ge en enkel introduktion till ämnet med syfte att väcka intresse och ge en rimlig insikt. Leder det i sin tur till fördjupade studier är det naturligtvis utmärkt. En del personer som jag menar varit nödvändiga att ta upp finns med i boken, men eftersom den mer handlar om idéerna än människorna bakom dem kommer säkert den insatte sakna namn som till exempel Anwar al-Awlaki (1971–2011) eller Sayyid Abu A'la Mawdudi (1903–1979). Av den anledningen kan även antalet personer som presenteras i boken uppfattas som ganska begränsat.

Jag har ingen som helst ambition att försvara varken det ena eller det andra eller att försöka öka acceptansen för de olika företeelserna. Tvärtom. Men de som vill bekämpa eller förhindra något behöver inse att den enda vägen till att på rätt sätt bekämpa rätt fenomen är att först veta hur det vuxit fram, uttrycks eller ser ut. Eller med andra ord, den som vill ta avstånd från eller bekämpa ett fenomen bör i rimlighetens namn veta vad den tar avstånd från eller vill bekämpa.

En stor del av mitt liv har jag ägnat åt religiöst

meningsskapande. I olika sammanhang har jag i Mellanöstern lyssnat på aktivister som motiverat sina ståndpunkter och förklarat för mig varför deras hat mot mig både är rationellt och rimligt. I andra inte fullt lika stillsamma sammanhang har jag mött unga män, hängivna av religiös övertygelse, på väg att utföra sitt dåd eller gå till attack. Dessa erfarenheter har jag senare prövat och förvaltat genom vetenskaplig litteratur och akademiskt arbete.

För ett förhållandevis sekulärt samhälle som mer eller mindre frigjort sig från religion som en maktfaktor eller som ett politiskt budskap, har avståndet till förståelsen för religiösa uttryck blivit allt större. Förenklade konstateranden eller påståenden om att religion är dåligt eller utövas av mindre begåvade människor, tycks ha blockerat intresset för hur och varför religiöst meningsskapande produceras. Därmed också kunskapen om hur människor tänker när de med religiösa motiv förtrycker eller mördar andra och anser att deras handlingar är moraliskt försvarbara.

De som bestämmer sig för att vara muslimska religiösa aktivister eller terrorister är vanligtvis långt ifrån galna eller sjuka. De ser andra muslimer som är troende men som inte delar deras uppfattning som förrädare och avfallingar, och menar att de i värsta fall inte förtjänar annat än döden. Motiven är

ofta genomtänkta och vilar på moraliska argument formade till i en berättelse som anknyter till religiösa begrepp plockade ur religionens urkunder. De ser sig som religiösa i varje tänkbart avseende. Det i sin tur betyder inte att argumenten alltid av alla är ordentligt genomtänkta eller djuplodade. I en del fall har de tagits emot ytligt och enkelt, men det vilar på en för gärningsmannen eller aktivisten religiöst grundad, moraliskt försvarbar berättelse.

Budskap eller idéer övertygar människor om att följa en ideologi och motiverar dem att gå till handling. Således behöver budskapet ha en mottagare som förstår innehållet eller som kan identifiera sig med det. Budskapet behöver alltså formuleras utifrån en tänkt mottagare. Denna process sker eller utvecklas i ett socialt och politiskt sammanhang som legitimerar budskapet och tas emot av människor som på grund av sitt tillstånd eller sitt sammanhang kan identifiera sig med det. Samma budskap fast i ett annat sammanhang kanske inte alls skulle nå samma effekt eftersom mottagaren ser och förstår världen utifrån andra erfarenheter och föreställningar. En uppmaning grundad i bibliska texter om att acceptera och respektera HBTQ-personer tas naturligtvis emot på ett helt annat sätt i Svenska kyrkan än i en syriansk församling i Södertälje eller en maronitisk församling i Liba-

non, trots att de olika inriktningarna ser sig som kristna. Insikten om hur idéer paketeras för att nå fram till den som tar emot budskapet är viktigt för att förstå varför vissa former av islamisk aktivism delvis accepteras i Europa i allmänhet och i Sverige i synnerhet.

Religiösa begrepp kan tolkas och förstås på olika sätt. Jag har därför provat mina tolkningar och min förståelse av begrepp och idéer kopplade till islam på muslimer vars teologiska kunskaper är djupa och omfattande ur ett formellt religiöst perspektiv. Deras uppfattning har varit att mina resonemang kring dessa begrepp och idéer är adekvata och stämmer överens med hur de kan uppfattas i religiösa sammanhang, även om tolkningen av dem kan variera.

Inledningsvis kommer jag att föra ett resonemang om religion eller religiöst meningsskapande ur ett religionsvetenskapligt perspektiv. Därefter kommer jag, mer specifikt, gå över till islam. Framför allt kommer jag diskutera politisk aktivism och våldsbekämpande idéer inom islam.

I de fall där arabiska är originalspråk i källorna har jag, undantaget Koranen, använt mig av engelska översättningar som är allmänt vedertagna i akademiska sammanhang. Där det förekommer översättningar från engelska till svenska är de mina egna.

Utan kunnig hjälp från en rad duktiga människor

och från generösa omgivningar som låtit mig utveckla mina tankar, hade jag inte kunnat skriva denna bok. Christer Mattson, Aje Carlbom, Pierre Durrani, Thomas Gür, Abdussalaam Nordenhök och Johan Lundberg har varit tålmodiga och stimulerande bollplank. Min chef Karin-Svanborg Sjövall på Timbro har gett mig både tid och utrymme att fundera, läsa och formulera mig. Christian Dahlgren på Corren och Elisabeth Sandlund på Dagen samt redaktionen på tidskriften Axess har gett mig utrymme att pröva mina tankar i skrift. Innan jag hade hunnit tänka färdigt fick jag fullt stöd av Christer Sturmark och Fri Tanke förlag. Med vaksam noggrannhet har bokens redaktör Jenny Tenenbaum lyft texten i alla tänkbara avseenden. Hade utrymmet varit obegränsat hade många fler kunnat nämnas som på olika sätt gjort denna bok möjlig.